

za i neposredno nakon Dugog rata, i to izvlašćivanjem plemstva i podvrgavanjem (stanovnika) graničnih prostora vladaru te da je bila kodificirana Vlaškim statutima (*Statuta Valachorum*). Konstatacija kojom autor zaključuje poglavlje jest da je 17. stoljeće bilo stoljeće mira.

U zaključku (367-384) su izloženi glavni argumenti djela. Prvo, Bosna je imala dvojaku ulogu u Osmanskom Carstvu – ona je bila vojna, ali i za trgovinu važna provincija. Drugo, Venecija je u svom gledanju Osmanlija bila sklonija smatrati ih trgovačkim partnerima nego neprijateljima, što se odrazilo i na njezino gospodarenje Dalmacijom. Treće, hrvatsko se ozemlje osipalo i pred osmanskim napadima povlačilo na zapad. Konačno, različite vojne strategije dviju sila odražavaju i njihove razlike u gospodarenju ljudstvom i (materijalnim) resursima.

Knjiga na vrijednosti dobiva i zahvaljujući nizu pomagala. Devet zemljovida omogućuje praćenje teritorijalnih promjena, dok rječnik manje poznatih pojmova (*Glossary*, 385-412) donosi informacije o važnim akterima i lokalitetima te objašnjenja relevantne terminologije. Svako pojavljivanje takvih pojmova te osobnih i mjesnih imena u knjizi zavedeno je u abecednom kazalu (*Index*, 437-448), koje uvelike olakšava pronalaženje tražene informacije. Djelo, naravno, sadrži i iscrpan popis korištenih izvora i literature, kao i popis najčešće korištenih kratica (413-436).

Balkan Wars iznimno je vrijedna sinteza austro-osmanskih sukoba u 16. stoljeću. Djelo je pitko, a odlikuju ga preglednost i sustavnost. Anglofonom, kao i neupućenom čitateljstvu nudi izvrstan uvod u ranonovovjekovnu povijest prostora od Drave do Jadrana i od Drine do Kupe, dok stručnjacima može poslužiti kao referentno djelo. Uz sve prednosti i kvalitete, interpretacije fenomena na kraju razdoblja kojim se autor bavi, primjerice uloge *Statuta Valachorum* u formaciji Vojne krajine, zasigurno će podlijeći historiografskoj kritici. U svakom slučaju, veseli činjenica da se i strani povjesničari sve češće zanimaju za povijest ovih prostora, a osobito kada je riječ o kvalitetnim stručnjacima kao što je James D. Tracy.

Marta Jurković

Isacio Pérez Fernández, *Ime, život i avanture "anonimnog osvajača" Vinka Paletina iz Korčule*, prev. i red. Tuga Tarle, Matica Hrvatska, Zagreb 2018., 195 str.

Knjiga Isacija Péreza Fernández-a polemičko je djelo objave izvora i rezultata dugogodišnjeg istraživanja o životu, radu i ostavštini "anonimnog osvajača" Vinka Paletina s Korčule. Isacio Pérez Fernández (Valdeveico, 1922. - Madrid, 2003.) bio je dominikanac, doktor filozofije i teologije, pisac, istraživač i profesor emeritus, a predavao je na brojnim sveučilištima: Universidad Santo Tomás de Aquino u Rimu, Universidad Central de Barcelona i Instituto Pontificio Santo Tomás u Madridu. Smatra se jednim od vodećih stručnjaka za proučavanje hispanoameričkoga svijeta ranoga novog vijeka, objavivši preko pedesetak znanstvenih radova i osam knjiga o ovoj temi. Redakturu teksta i prijevod sa španjolskog na hrvatski jezik napravila je Tuga Tarle (Zagreb, 1947.), hrvatska diplomatkinja, publicistkinja i književnica. Knjiga se prvenstveno bavi pitanjem je li Vinko Paletin, Korčulanin u španjolskoj službi, pravi autor spisa *Izvišće o Novoj Španjolskoj*? Uz navedeno, Pérez rekonstruirao životni put Vinka Paletina u svrhu dokazivanja svoje hipoteze o njegovom autorstvu spisa, ali i dalje postavlja

pitanje autorstva i lokacije dvije važne zemljopisne karte (Španjolske i svijeta) napravljene u Paletinovo doba, a za koje brojne indicije ukazuju da bi mogle biti djelo Vinka Paletina. U ovome se kontekstu knjiga može smatrati i doprinosom biografiji Vinka Paletina i objavom važnog povijesnog izvora i njegovoga prijevoda na hrvatski jezik, premda su i sam Pérez Fernández i prevoditeljica Tarle istaknuli da su se ovom temom već bavili hrvatski povjesničari i publicisti Franjo Šanjek, Stjepan Krsić, Mirjana Polić-Bobić, Andro Jutronić, Anton Zaninović i Darko Zorić. Dakle, navedena činjenica postavljanja pitanja Paletinovog autorstva i prijevoda teksta *Izvešća*, svojevrsna je *differentia specifica* u odnosu na dosadašnja istraživanja.

Tuga Tarle u svojoj uvodnoj studiji na početku ove knjige navodi da je Paletin rođen na Korčuli 1508. godine, bio je pomorac, avanturist, "osvajatelj Yucatána", dominikanac, profesor, pisac, izumitelj i kartograf. Također, Paletin je bio vrlo obrazovana osoba: završio je studij teologije u Bologni, predavao matematiku u Vicenzi, izradio globus i vrlo preciznu zemljopisnu kartu Španjolske, a španjolske pohode po srednjoj Americi je opisao u svojim djelima *De Iure et Iustitia belli contra Indios ad Philipum II. Hispaniae Regem* (*O pravu i pravednosti rata protiv Indijanaca Filipa II. kralja Španjolske*, prev. Franjo Šanjek i Mirjana Polić Bobić, 1994.) i *Relatione D'alcune cose della Nuova Spagna* (*Odnos nekih stvari Nove Španjolske*). Paletin je preveo i važno djelo o navigaciji, *Arte de navegar* (*Umijeće navigiranja*) Pedra de Medine, pa upravo zbog ovih činjenica, Pérez Fernández smatra da je *Izvešće o Novoj Španjolskoj* (*La Relacion de la Nueva España* u španjolskom originalu) prvo pisano djelo Vinka Paletina. U knjizi se navodi kako nije poznata godina Paletinove smrti, ali se pouzdano zna da je upravo on obnovio dominikanski samostan koji je porušen u turskim pohodima na Korčuli i da je "umro na onoj istoj grudi odakle se kao mladić otisnuo u svijet nesvakidašnjih avantura tijela i duha" (19).

Knjiga se sastoji od uvodne studije o Vinku Paletinu koju je napisala Tuga Tarle *Anonimni osvajač Vinko Paletin* (11-25), Pérez Fernándezovog spisa o Vinku Paletinu *Ime, život i avanture "anonimnog osvajača" Vinka Paletina iz Korčule, autora izvešća o Novoj Španjolskoj* (27-135), popisa literature, odnosno bibliografije o Vinku Paletinu (135-142), samog teksta *Izvešće o nekim stvarima u Novoj Španjolskoj, i o velikom gradu Temistitan-Méxicu koje je sastavio jedan plemić u pratnji gospodara Hernána Cortésa* (145-189), *Kazala imena* (191) i *Bilješke o prevoditeljici* (195).

U uvodnoj studiji Tuga Tarle navodi osnovne biografske podatke o Vinku Paletinu, njegovu intelektualnom djelovanju i njegovom odnosu sa poznatim biskupom Bartoloméom de las Casasom (1484.-1566.). Las Casas se istaknuo kao branitelj prava Indijanaca, a Tarle navodi i biografske podatke o autoru Isaciju Pérez Fernándezu, par podataka o ovoj njegovoj knjizi, svoja razmišljanja o Paletinovom *Izvešću o Novoj Španjolskoj* te o dvojezičnom izdanju ovog Paletinovog djela Jesúa Bustamante Garcíe iz 1986. godine.

Ime, život i avanture "anonimnog osvajača" Vinka Paletina iz Korčule autora Izvešća o Novoj Španjolskoj, središnja je cjelina ovog sveska i zapravo objava knjige koju je napisao Isacio Pérez Fernández, ali koju, zbog prerane smrti 2003. godine, nije uspio objaviti. Ovu cjelinu čine *Predgovor* (29-30), *Rasprava o Izvešću* (31-42), *O autorstvu Izvešća* (43-133) i *Popis literature* (Bibliografija o Vinku Paletinu, 135-142).

U *Predgovoru* Pérez Fernández ističe važnost spisa *Izvešće o Novoj Španjolskoj* za onodobni španjolski imperij, a za sam spis kaže da je bio cijenjen, citiran i vrlo poznat među amerikanistima. S obzirom na činjenicu od gotovo dva stoljeća potpunog zaborava (spis je napisan sredinom 16. stoljeća, a ponovno otkriven sredinom 18. st.) i nepoznanice autora, Pérez Fernández navodi svoje razloge zašto u ovoj knjizi, na osnovi rezultata svojega istraživanja i dugogodišnjeg promišljanja, smatra da je upravo Paletin autor *Izvešća*.

Rasprava o izvješću sastoji se od tri poglavlja: *O čemu se govori u Izvješću* (31-35), *Objavljivanje Izvješća* (35-38) i *Povijest Izvješća* (38-42). Kako i sam naslov kazuje, u prvome poglavlju Pérez Fernández pojašnjava o čemu se zapravo govori u *Izvješću*, odnosno da se ne radi o zapisima o osvajanju Meksika, već o opisu zemlje, naselja, ljudi i njihovih običaja u Novoj Španjolskoj i glavnoga grada Temixtlitiana, kako ga zovu domoroci, odnosno Meksiko kako ga nazivaju Španjolci. Samo *Izvješće* je autor podijelio na tri glavna dijela i sistematizirao u 35 odlomaka: 1. *Opis ozemlja, naselja i ljudi u Novoj Španjolskoj*; 2. *Opis grada Temixtlitian-Méxica*, i 3. *Još nešto o tim ljudima*.

U drugom poglavlju *Objavljivanje Izvješća* saznajemo da ga je prvi objavio Giovanni Battista Ramusio, mletački intelektualac i javni dužnosnik, u Veneciji 1556. godine. Također saznajemo i da je postojalo nekoliko verzija teksta a da su pojedini tiskari čak i dodavali neke dijelove. Treće poglavlje, *Povijest Izvješća*, na zanimljiv način nam prikazuje sudbinu teksta, objavljenog nakon "dva stoljeća zaborava" u potpunom drugačijim okolnostima. Suprotno onodobnoj dominantnoj prosvjetiteljskoj doktrini i pristupu pisanja i tumačenja povijesti ranoga novog vijeka, španjolskih pohoda i Novoga svijeta, isusovac Francisco Javier Clavijero objavljuje ponovno tekst 1780. godine u svojoj knjizi *Stara povijest Meksika*. Nastavlja se s prikazom recepcije spisa pa tako Pérez Fernández navodi da se *Izvješćem* i u 20. st. bave pojedini povjesničari, ističući kako je Gómez de Orozco 1953. godine smatrao da se zapravo radi o krivotvorini, a ne o autentičnom dokumentu iz 16. stoljeća. Posljednji učenjak koji se bavio Izvještajem prije Pérez Fernández je spomenuti Bustamante, 1986. godine.

O *autorstvu Izvješća* središnja je tema ove knjige. Ovo je pravo teoretsko i polemičko djelo pisano u klasičnoj formi traktata. Sastoji se od 12 poglavlja. Četvrto poglavlje, naslova *Problem autora* (43-48), polazi od dvije notorne činjenice: da je tekst nepotpisan i da postoji samo Ramusijeva verzija na talijanskom jeziku, dok su sve ostale verzije prijevodi ovoga teksta. S tim u vezi, Pérez Fernández empirijsko-induktivnom metodom negativne eliminacije taksativno navodi zašto se Alfonso de Ulloe ne može smatrati autorom *Izvješća*. Time zapravo pobija sugestiju spomenutog Gómeza de Orozca da bi on mogao biti "anonimni osvajač", tj. autor *Izvješća*. Nadovezujući se na spomenuto, u idućem poglavlju (*Avanturist – kandidat za autorstvo*) Pérez Fernández dokazuje zašto je upravo Paletin autor toga teksta, a ne netko drugi. U ovome poglavlju se služi empirijsko-induktivnom metodom pozitivne eliminacije, dakle, argumentima u prilog svoje teze nastoji dokazati zašto je Paletin, a ne netko drugi autor *Izvješća*. Svoj logički silogizam temelji na činjenici da se radi upravo o osobi Vinka Paletina a ne nekog njegovog rođaka ili imenjaka, da je Paletin na putovanje u Novi svijet krenuo 1530. godine i da se iste godine iskrcao na otoku Santo Domingo, tada u posjedu Španjolske, danas Haitiju. Prema njegovim navodima, Paletin je na ovome otoku ostao dvije godine, tamo naučio španjolski i vrlo vjerojatno prvi puta čuo o ocu Las Casasu, koji je u to vrijeme bio poglavar dominikanskog samostana na sjeveru otoka (56).

Paletinova životna priča nastavlja se u idućem poglavlju (*Avanturist postaje osvajač*) u kojem se opisuje njegov dolazak u Novi svijet i prve avanture u španjolskoj vojsci pod zapovjedništvom Francisca de Monteja Mlađeg između 1532. i 1535. godine. Iduće poglavlje (*Osvajač postaje Dominikanac u Meksiku*) opisuje Paletinov odlazak s poluotoka Yucatána u Meksiko 1535. godine, ulazak u dominikanski samostan u Meksiku 1542. i početak formalnog dominikanskog obrazovanja kada je postao student reda kako bi stekao potrebno zvanje. Saznajemo da 1546. godine Paletin napušta Novu Španjolsku i prema uputi generalnog poglavara Reda odlazi dovršiti studije u Europi, u Bolognu. *Dominikanac i bivši osvajač vraća se*

u Europu naslov je osmog poglavlja knjige. U ovome poglavlju se govori da je Paletin u ljeto 1546. godine pošao za Španjolsku, stigao najvjerojatnije u Seville, a potom, Pérez Fernández pretpostavlja, u jesen 1547. otišao u Rim predstaviti se poglavaru dominikanskoga Reda. Saznajemo da Paletin 1548. godine studira u Bologni, a već 1550. traži da ga se premjesti iz meksičke u dalmatinsku provinciju Reda, što će se tek ostvariti 1566. godine. Deveto poglavlje nosi naslov *Dominikanac i bivši osvajač postaje pisac*. U ovome poglavlju se opisuju okolnosti iz razdoblja u kojem je Paletin postao pisac, točan datum kada je napisao svoja dijela i kada je postao sveučilišni profesor.

Deseto poglavlje, *Dominikanski pisac piše Izvoješće*, bavi se razdobljem koje je zapravo središnja tema ove knjige. To je razdoblje u kojem Pérez Fernández smatra da je Paletin napisao *Izvoješće o Novoj Španjolskoj*, senzacionalan i važan spis za španjolsku kolonijalnu upravu, trgovinu i svojevrstan vodič novim avanturistima u Novi svijet. Pérez Fernández svoju tezu temelji na ovom logičkom silogizmu: *praemissa minor* je da je Paletin poznao i španjolski i talijanski jezik. *Praemissa maior* predstavlja činjenica da je tiskani tekst *Izvoješća* napisan na talijanskome jeziku, kao prijevod navodnoga originala sa španjolskog jezika. Stoga Pérez Fernández izvodi zaključak, *conclusio*, da je oba teksta najvjerojatnije napisao Paletin, jer je godinu dana ranije preveo *Umijeće plovidbe* Pedra de Medine sa španjolskog na talijanski jezik. Osim navedenoga, tekst *Izvoješća* je prvo napisan 1556. godine u toskanskom, a zatim 1565. godine na venecijanskom dijalektu, u vrijeme kada se Paletin nalazio u ovim gradovima a za što postoji pisani trag, službeni dokumenti, da je Paletin dobio dozvolu za tiskanje svoga spisa.

Nadalje se Pérez Fernández upušta u pitanje anonimnosti spisa, odnosno postavlja si sam pitanje: Zašto bi Paletin ili njegov nakladnik htio da spis bude nepotpisan? Ovdje povezuje pojedine pojmove i simbole u samome tekstu koji bi mogli ukazivati na Paletinovo ime. Na kraju ovoga poglavlja, Pérez Fernández ponovno nastoji dokazati, navodeći Paletinove biografske podatke da je upravo on autor poznatoga spisa.

U jedanaestom poglavlju, *Dominikanac nastavlja pisati*, govori se o razdoblju Paletinova života nakon povratka u Europu u kojem su tiskane njegove dvije rasprave *De iure et iustitia belli* i *De institutione rectae gubernatoris*. Također se detaljno opisuju političke prilike u Europi i španjolskom kraljevstvu tijekom pedesetih i šezdesetih godina 16. stoljeća. Na doktrinalnoj razini, političke okolnosti reflektiraju borbu dviju doktrina o španjolskom pravu na osvajanje Južne Amerike i pokršćavanje Indijanaca (jedne o legitimnosti i druge o nelegitimnosti prava Španjolaca na vođenje rata protiv domorodačkoga stanovništva) i ulozi španjolskoga kralja Filipa II. u ovome procesu i objavljivanju Paletinovih djela.

Avanturist, bivši osvajač i dominikanski pisac vraća se svoome domu naslov je dvanaestog poglavlja u kojem se opisuje povratak Vinka Paletina na Korčulu u samostan sv. Nikole 1566. godine i razdoblje od turskog razaranja samostana 1570. godine do Paletinovog obnavljanja ovog samostana u vrijeme bitke kod Lepanta (listopad 1571. godine). Iduće poglavlje *Intelektualno naslijeđe dominikanskog pisca* uglavnom se bavi analizom osnovnih značajki i recepcijom Paletinovih djela da bi u četrnaestom poglavlju, *Izdanja Paletinovih spisa*, Pérez Fernández iznio kratku kronologiju izdanja Paletinovih djela pisanih na talijanskom i španjolskom jeziku i tiskanih u raznim verzijama. Posljednje, poglavlje naslova *Identificiranje Paletinovih zemljopisnih karata*, bavi se pitanjem Paletinovog autorstva dvije zemljopisne karte, Španjolske i svijeta, i njihove lokacije. Istom narativnom tehnikom i ovdje Pérez Fernández analizira tekst i način izrade ovih karata i iznosi argumente *pro et contra* teze o Paletinovom autorstvu.

Zatim slijedi bogat popis literature (bibliografije o Vinku Paletinu) koji se sastoji od čak 111 bibliografskih jedinica od kojih bi bilo važno istaknuti radove hrvatskih povjesničara i publicista o Vinku Paletinu: Milana Blažekovića, Vinka Foretića, Stjepana Krasića, Mirjane Polić Bobić i Franje Šanjeka.

Na kraju studije i polemičkoga teksta, nalazi se dvojezični tekst spisa *Izvoješće o nekim stvarima u Novoj Španjolskoj, i o velikom gradu Temistitan-Méxicu koje je sastavio jedan plemić u pratnji gospodara Hernána Cortésa* na španjolskom i hrvatskom jeziku. U prvome dijelu, *Opis zemlja, naselja i ljudi u Novoj Španjolskoj* opisuju se zemljopisne značajke Nove Španjolske, biljni i životinjski svijet, starosjedioci, njihov karakter, vojnička vještina, vrste oružja i kako ih koriste, borbeni duh, način odijevanja muškaraca i žena, načinu proizvodnje odjeće, njihova hrana i prehrambene navike i pića, njihovo društveno i političko uređenje, vjera, izgled hramova, religijski kultovi žrtvovanja i obožavanja, "silno glupa stvar opijanje", izgled gradova te položaj i karakteristike meksičkog jezera. Drugi dio opisuje glavni grad Temistitan-México a treći dio govori o običajima i kulturi Indijanaca.

Ova jedinstvena knjiga *unicum* je u hrvatskoj historiografiji iz dva glavna razloga. Prvi što može zainteresirati domaće povjesničare i istraživače da se bave temom Vinka Paletina, ranim novim vijekom i hispanoameričkim svijetom 16. stoljeća jer donosi obilje podataka uz navođenje brojnih izvora i literature i zanimljivo je napisana i laka za čitanje. Drugi je razlog što se tekst poznatoga *Izvoješća* prvi puta donosi u hrvatskome prijevodu što je velika zasluga gospođe Tarle. Ostaje otvorenim pitanjem: je li Paletin uistinu pravi autor ovoga teksta? Paletin (ili netko drugi), prihvatio je Tacitov model opisivanja ozemlja, ljudi i njihove kulture i običaja iz *Germanije* u izradi *Izvoješća* što se vidi po načinu izlaganja i opisivanju. Premda Tacit na početku svoga spisa ulazi u pitanje porijekla, postanka i nastanka imena Germana, a spis počinje izlaganjem političkoga poretka, institucija, religije i običaja, ovdje u *Izvoješću* je redosljed obrnut, a autor ne ulazi u etnogenezu starosjedilačkog naroda i granice njihovoga etničkoga područja u Novoj Španjolskoj. Zaključno gledajući, knjiga je vrlo interesantno polemičko djelo u kojem Pérez Fernández vješto kombinira različite izvore a nastoji, snagom svoje narativne uvjerljivosti kroz spomenutu tehniku logičkoga dokazivanja svoje glavne hipoteze, dokazati da je naš Vinko Paletin autor jednog važnog spisa za povijest civilizacije.

Filip Katanić

Nikša Varezić, *Dosta je reći u Rimu da bi se reklo čitavom svijetu. Dubrovačka Republika i Sveta Stolica tijekom 16. i 17. stoljeća*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik 2018., 391 str.

Krajem 2018. objavljeno je novo izdanje Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, knjiga Nikše Varezića *Dosta je reći u Rimu da bi se reklo čitavom svijetu. Dubrovačka Republika i Sveta Stolica tijekom 16. i 17. stoljeća*. Kako već i sam naslov daje naslutiti, knjiga istražuje političke i diplomatske odnose Dubrovnika i Rima tijekom ranog novovjekovlja i to u širem kontekstu onodobne geopolitičke situacije, prije svega u svjetlu protuosmanlijskih ratova. U tom smislu 16. i 17. stoljeće predstavljaju dva sasvim oprečna razdoblja u odnosima papinstva i Dubrovnika. Dok u 16. stoljeću Sveta Stolica štiti dubrovačke interese na istočnom